

Η κακοποίηση ζώων, το προφίλ των δραστών και οι μιντιακές απεικονίσεις υποθέσεων

Γράφει η Παναγιώτα Γιάγκου, Εγκληματολόγος και Αστυνομικός της Αστυνομίας Κύπρου

Κάθε πολιτισμός αντιμετωπίζει τα ζώα διαφορετικά. Σύμφωνα με το απόφθεγμα του Γκάντι (Φιλιππάκου, 2018), ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα ζώα του κάθε γένους είναι αντανάκλαση του ιδίου του γένους. Σε κάθε πολιτισμό όμως υπάρχουν διαφορών ειδών αντιμετωπίσεις προς τα ζώα. Από το ένα άκρο, που είναι αυτοί που φροντίζουν όλα τα ζώα, ως το άλλο άκρο, που είναι αυτοί που δεν ενδιαφέρονται για την ευημερία των ζώων. Η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί στα άτομα που κακοποιούν τα ζώα. *Τι ακριβώς θεωρείται κακοποίηση ζώων; Πως κάποιος φτάνει σε αυτή την πράξη; Μπορούν να γίνουν παρεμβάσεις; Τα ΜΜΕ ποια εικόνα απεικονίζουν; Τι θα μπορούσαν τα ΜΜΕ να κάνουν για ένα καλύτερο αύριο για τα ζώα και τη συνύπαρξη τους στην ανθρώπινη κοινωνία;*, αποτελούν ορισμένα από τα ερωτήματα που μας απασχολούν.

«Το μεγαλείο ενός έθνους και η ηθική του πρόοδος μπορούν να κριθούν από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται τα ζώα του».
Μαχάτμα Γκάντι

Στο πλαίσιο της Επιστημονικής Ομάδας Εργασίας «Εγκλημα στα ΜΜΕ» [Crime&MediaLab - ΚΕ.Μ.Ε. \(e-keme.gr\)](#), η οποία εντάσσεται στις ενέργειες του Κέντρου Μελέτης Εγκλήματος, με Επιστημονικά Υπεύθυνη την Αγγελική Καρδαρά, Διδάκτορα Τμήματος ΕΜΜΕ ΕΚΠΑ, Φιλολόγο, Συγγραφέα, Εισηγήτρια και Εκπαιδευτρια E-Learning ΕΚΠΑ, το μέλος της Επιστημονικής Ομάδας, Παναγιώτα Γιάγκου, Εγκληματολόγος και Αστυνομικός της Αστυνομίας Κύπρου, συνέταξε το εν λόγω κείμενο στο οποίο προσπαθεί βιβλιογραφικά να δώσει κάποιες απαντήσεις στα ερωτήματα που τέθηκαν πιο πάνω.

Επιπρόσθετα, για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας έχουν διεξαχθεί συνεντεύξεις τόσο σχετικά με τα ζώα συντροφιάς όσο και για τα ζώα άγριας ζωής, από την κ. Άννα Σπανού, μέλος του Συνδέσμου Προστασίας Ζώων και Πουλιών Λάρνακας και τον κ. Πέτρο Αναγιωτό, Λειτουργό της Υπηρεσίας Θήρας και Πανίδας, αντίστοιχα. Οι εν λόγω συνεντεύξεις θα παρουσιαστούν στο δεύτερο μέρος της δημοσίευσης.

Αρχικά να αναφερθεί ότι τα ζώα χωρίζονται σε κατηγορίες ανάλογα και με τη σχέση τους με τον άνθρωπο. Υπάρχουν ζώα συντροφιάς, ζώα άγριας πανίδας ή άγριας ζωής,

ζώα γεωργίας, ζώα για αθλήματα, εργαστηριακά ζώα. Το κοινό στοιχείο σε όλες τις κατηγορίες εντοπίζεται στο ότι όλα τα ζώα μπορούν να υποστούν κάποια μορφής κακοποίηση. Στο παρόν κείμενο θα εστιάσουμε στα ζώα συντροφιάς, γιατί είναι αυτά που έχουν την μεγαλύτερη επαφή με τους ανθρώπους και συνήθως είναι αυτά που βιώνουν την αγάπη, ή αντίθετα την κακοποίηση και γενικότερα τη συμπεριφορά που επηρεάζει τη διαβίωσή τους.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Σύμβασης του ΟΗΕ για την υγεία και την προστασία των ζώων, υπάρχουν πέντε «ελευθερίες» για τα ζώα που βρίσκονται υπό την ευθύνη κάποιου ανθρώπου. Βάση αυτών των ελευθεριών το ζώο δεν θα νιώσει κακοποιητικά. Πρόκειται για τις εξής:

1. «Ελευθερία» από την πείνα, δίψα και υποσιτισμό
2. «Ελευθερία» από φόβο και αγωνία
3. «Ελευθερία» από σωματικές και θερμικές ενοχλήσεις
4. «Ελευθερία» από πόνο, τραυματισμό και ασθένεια
5. «Ελευθερία» έκφρασης φυσιολογικής συμπεριφοράς

Αυτές οι «ελευθερίες» είναι υποχρέωση του κάθε ανθρώπου να τις εφαρμόζει και να πράττει ό,τι είναι δυνατόν ώστε να μη τις στερείται το ζώο. Κατ' επέκταση, αυτές οι «ελευθερίες» είναι η ασπίδα ενάντια σε κάθε κακοποιητική συμπεριφορά.

Πώς όμως ορίζεται η κακοποιητική συμπεριφορά; Περιλαμβάνει ενέργειες και παραλείψεις στη συμπεριφορά του ανθρώπου προς το ζώο οι οποίες το βλάπτουν με κάποιο τρόπο. Υπάρχουν διάφοροι ορισμοί για το τι είναι η κακοποιητική συμπεριφορά σε βάρος ζώου. Σύμφωνα με τον ορισμό που έδωσαν οι Cazaux και Beirne (2009), *«η κακοποίηση ζώων είναι μια πράξη που συμβάλλει στον πόνο, την ταλαιπωρία ή τον αφύσικο θάνατο ενός ζώου ή που με άλλο τρόπο απειλεί την ευημερία του. Η κακοποίηση ζώων μπορεί να είναι σωματική, ψυχολογική ή συναισθηματική και μπορεί να περιλαμβάνει ενεργητική κακοποίηση ή παθητική παραμέληση ή παράλειψη, και μπορεί να είναι άμεση ή έμμεση, σκόπιμη ή ακούσια».*

Με βάση τον παραπάνω ορισμό διαπιστώνεται ότι η κακοποίηση ζώων δεν είναι απλώς μια πράξη βίας. Έχει να κάνει με την ευημερία του ζώου, με την ασφάλειά του, με τη σωματική και ψυχική του κατάσταση. Αναλύοντας τον προαναφερθέντα ορισμό διαπιστώνουμε τις πολλές και διαφορετικές συμπεριφορές που μπορεί να εκδηλώσει ένας άνθρωπος ο οποίος αλληλεπιδρά με τα ζώα. Η βία που ασκείται μπορεί να είναι σωματική, δηλαδή κτυπήματα, ή συναισθηματική, όπως η εγκατάλειψη, που επηρεάζει την ευεξία του ζώου. Επιπροσθέτως, η κακοποίηση διακρίνεται σε ενεργητική και παθητική, η ενεργητική κακοποίηση είναι η κακοποίηση από πρόθεση που επιδιώκει να βλάψει το ζώο και στον αντίποδα βρίσκεται η παθητική κακοποίηση, η οποία προέρχεται από αδιαφορία και παραμέληση για το ζώο. (Δούκας, Βασιλειάδου, Τόντης, Δουζένης, 2018). Χαρακτηρίστηκα παραδείγματα κακοποίησης είναι τα ακόλουθα που παραθέτει ως «σημάδια σκληρότητας» σε βάρος των ζώων, στη ιστοσελίδα του, το «Κόμμα για τα Ζώα Κύπρου». Τα 11 αυτά «σημάδια σκληρότητας»

υποδεικνύουν και πάλι ότι η κακοποίηση ζώων είναι κάτι περισσότερο από την φυσική βία. Πρόκειται για:

1. Σωματικά τραύματα
2. Έλλειψη τροφής ή νερού
3. Έλλειψη κατάλληλου χώρου διαμονής
4. Έλλειψη καθαριότητας
5. Εγκατάλειψη
6. Το ζώο είναι μέσα σε κλουβί, ή είναι δεμένο
7. Αλυσίδες και κλειδαριές που είναι τοποθετημένες γύρω από τον λαιμό του ζώου
8. Σημεία ότι το ζώο έχει εκπαιδευτεί με σκοπό τις κυνομαχίες
9. Μη κανονική συμπεριφορά
10. Πάρα πολλά ζώα μέσα στον ίδιο χώρο
11. Έχει παρατηρηθεί ότι ο κηδεμόνας συστηματικά κακοποιά τα ζώα

Σημαντικό να αναφερθεί εδώ το γεγονός ότι κάθε πολιτισμός έχει το δικό του νομοθετικό υπόβαθρο και τη δική του κουλτούρα στον τρόπο αντιμετώπισης των ζώων, ως εκ τούτου, μια πράξη μπορεί να είναι αποδεκτή σε μια χώρα ενώ σε κάποια άλλη να είναι ποινικό αδίκημα.

Τι είναι όμως αυτό που κάνει κάποιον να φτάσει σε μια κακοποιητική πράξη σε βάρος ενός ζώου; Και ειδικότερα ενός ζώου συντροφιάς, ενός ζώου που είναι μέλος της οικογένειας του δράστη; Η Thompson (NA) αναφέρει ότι οι πιο συνηθισμένοι τύποι σκληρότητας των ζώων είναι η παραμέληση και η εγκατάλειψη. Άλλοι ερευνητές κάνουν αναφορές για συνύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας και βίας κατά των ζώων, ενώ άλλοι αναφέρουν ότι ευθύνονται οι διαταραχές των δραστών. Επιπροσθέτως, καταγράφονται κίνητρα όπως η μίμηση, η δημοφιλία, η ελεγκτική συμπεριφορά, τα αντίποινα, η προκατάληψη, η προετοιμασία/ «πρόβα» για ένα μεγαλύτερο σε μέγεθος έγκλημα.

Σύμφωνα με την Τούντα (2021), *«έχει αποδειχτεί επιστημονικά, αλλά και στην πράξη, [κυρίως μέσα από έρευνες του FBI στις ΗΠΑ] ότι όταν τα ζώα σε ένα σπίτι είναι, είτε κακοποιημένα είτε παραμελημένα, αυτό από μόνο του είναι ένα προειδοποιητικό σημάδι πως, ίσως, και τα άλλα μέλη μέσα στην οικογένεια να μη βιώνουν ένα αίσθημα ασφάλειας, και να κινδυνεύουν»*. Συνεπώς διαπιστώνεται ότι υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των δύο ειδών πράξεων βίας. Δηλαδή, εάν υπάρχει κακοποίηση ζώου σε μια οικία, πιθανότατα και άλλα μέλη της οικογένειας είναι θύματα ενδοοικογενειακής βίας ή άλλων μορφών κοινοτικής βίας. Παράλληλα, εάν ένα παιδί είναι θύτης στην κακοποίηση ζώου διαπιστώνεται ότι *«πρόκειται για μια μαθημένη συμπεριφορά η οποία δείχνει ότι το ίδιο το παιδί είναι θύμα βίας, την οποία αναπαράγει ή εκτονώνει»* (Τζουραμάνη στην Καρδαρά, 2018).

Περαιτέρω, και σύμφωνα με την ίδια έρευνα, διαπιστώνεται ότι πολλές φορές τα ζώα χρησιμοποιούνται ως μοχλός πίεσης προς τα θύματα, είτε για να μην αντιδράσουν είτε

για να ελέγξουν τη συμπεριφορά τους. Σύμφωνα με την Τζουραμάνη, το ζώο είναι το πρώτο θύμα, για παραδειγματισμό, ούτως ώστε τα άλλα μέλη της οικογένειας να «συμμορφωθούν» με τους «κανόνες» του δράστη (Καρδαρά, 2018). Στην ίδια φιλοσοφία φαίνεται να βρίσκεται και το γεγονός ότι κακοποιημένες γυναίκες ή/και παιδιά δεν φεύγουν από ένα βίαιο περιβάλλον για να μην αφήσουν το κατοικίδιο τους να κινδυνεύει (Gullone, 2014).

Όσον αφορά την κακοποιητική συμπεριφορά λόγω κάποιας διαταραχής, οι Δούκα, Βασιλειάδου, Τόντη, Δουζένη (2018, σελ.439), αναφέρουν ότι *«στα παιδιά και τους έφηβους η κακοποίηση των ζώων συνδέεται με διαταραχή διαγωγής, διαταραχές εξάρτησης, καθώς και την παραφιλική διαταραχή της κτηνοφιλίας. Στους ενήλικους συνδέεται κυρίως με την αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας και κατά δεύτερο λόγο με διαταραχές εθισμού, την κτηνοφιλία, τη διαταραχή προσποίησης δια αντιπροσώπου, το σύνδρομο του Νάε και εξαιρετικά πιο σπάνια με άλλες ψυχιατρικές διαταραχές»*.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν πολλοί λόγοι που μπορεί να επιφέρουν την κακοποιητική συμπεριφορά. *Υπάρχει τρόπος να σταματήσει αυτός ο κύκλος βίας;* Η απάντηση είναι ξεκάθαρα ναι! Ενδεικνύονται διάφοροι τρόποι παρέμβασης, ανάλογα με το τι ακριβώς είναι εκείνο που προκαλεί την κακοποιητική συμπεριφορά.

Αρχικά, *«τα πρόσωπα που τείνουν να κακοποιούν ζώα χρήζουν άμεσης βοήθειας από ειδικούς, τόσο για τη θεραπεία των ιδίων, όσο και για την προστασία των ζώων»* (Τζουραμάνη στην Καρδαρά, 2018). Είτε η βία προέρχεται από άλλη βία, είτε από κάποια διαταραχή, θα πρέπει να επέλθει η θεραπεία για όλους τους επηρεαζόμενους ανθρώπους και ζώα. Πρέπει να καλλιεργηθεί ο σεβασμός και η προστασία από κάθε μορφή βίας. Να υπάρξει *«ανθρωπιά και ευαισθησία, που όλοι έχουμε ανάγκη για να ζήσουμε και να δημιουργήσουμε μέσα σε ένα εννοούμενο περιβάλλον»* (Φιλιππάκου, 2018).

Σύμφωνα με την Thompson (NA) υπάρχουν μέσα τα οποία μπορεί να βοηθήσουν τον άνθρωπο να αυξήσει τη συμπάθειά του για τα ζώα. Για παράδειγμα, η πρόσβαση σε επιστημονικές πληροφορίες σχετικά με τη βία κατά των ζώων, η ειδησεογραφική κάλυψη τέτοιων εγκλημάτων, η ανάπτυξη κινήματος για την καλύτερη διαβίωση και προστασία των ζώων και εκστρατείες για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των ζώων.

Επιπροσθέτως, και με θεμέλιο το άρθρο 10 της Σύμβασης του ΟΗΕ για την υγεία και την προστασία των ζώων θα πρέπει να υπάρξει εκπαίδευση και επίγνωση (Public Education and Awareness). Τα μέρη που υπέγραψαν την εν λόγω Συνθήκη θα πρέπει να προωθούν μέτρα για την υγεία, την καλή διαβίωση και την προστασία των ζώων. Τα μέτρα αυτά θα πρέπει να γίνουν γνωστά στους πολίτες μέσω των ΜΜΕ, μέσω διαδικτυακών πλατφορμών και ΜΚΔ, αλλά και μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων ενουναίωθησης, τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και διεθνώς.

Επιπλέον, το νομοθετικό πλαίσιο κάθε χώρας θα πρέπει να τηρείται ορθά και οι παραβάτες να διώκονται ποινικά. *«Οι αστυνομικές υπηρεσίες αλλά και οι άλλες συναρμόδιες Αρχές εφαρμογής του νόμου οφείλουν να εγγυηθούν συνθήκες παρέμβασης»* (Τούντα, 2010). Η παρεμβατική στάση των αρχών θα πρέπει να γίνεται άμεσα και μεθοδικά ούτως ώστε τα άτομα που έχουν αυτήν τη συμπεριφορά να απομονωθούν από την κοινότητα και οι ποινές που θα τους επιβληθούν να είναι αποτρεπτικές για μελλοντικούς, επίδοξους, δράστες. Φυσικά, *«κάθε περιστατικό κακοποίησης ζώου πρέπει να αντιμετωπίζεται, μέσα στο ισχύον νομικό πλαίσιο και στις επικρατούσες κοινωνικές και ηθικές αξίες, με βάση της ηλικία, τα κίνητρα και το υποκείμενο ψυχοπαθολογικό υπόβαθρο του δράστη»*(Δούκας, Βασιλειάδου, Τόντης, Δουζένης, 2018, σελ. 444).

Εκτός του νομοθετικού πλαισίου και την αύξηση/αλλαγή των ποινών, το Κυπριακό Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος, σε ανακοίνωσή του στις 04/10/2020 αναφέρει ότι για βελτίωση της ποιότητας ζωής των ζώων θα μπορούσε επίσης να γίνει μείωση του πληθυσμού των αδέσποτων και υπεύθυνη κατοχή ζώων, καθώς και να υπάρξει οικονομική στήριξη στους κτηνοτρόφους για εκσυγχρονισμό των μονάδων τους και την εφαρμογή μέτρων καλής μεταχείρισης των ζώων. Με τις ενέργειες αυτές καλύπτεται ένα ευρύ φάσμα ζώων, ανεξαρτήτως της κατηγορίας που υπάγεται.

Εκτός από τις παρεμβάσεις που μπορεί να γίνονται από την Πολιτεία, τα ΜΜΕ παρουσιάζουν υποθέσεις κακοποιητικής συμπεριφοράς ως «είδηση». Συνήθως, τα ΜΜΕ παρουσιάζουν ένα μεμονωμένο περιστατικό, μια εικόνα ή μια δήλωση, χωρίς να γίνεται σε βάθος έρευνα για το τι προηγήθηκε, ή το τι έγινε μετά. Συνεπώς, ο δημοσιογράφος πρέπει να προσεγγίζει την κάθε υπόθεση με διαφορετικό και ολοκληρωμένο τρόπο για την εγκυρότερη ενημέρωση του κοινού. Επιπροσθέτως, τα ΜΜΕ θα μπορούσαν να δράσουν εκπαιδευτικά (σύμφωνα και με τη Συνθήκη του ΟΗΕ). Για παράδειγμα, μπορεί να γίνει καλλιέργεια φιλοζωικής νοοτροπίας, εκμάθησης συμπεριφορών, ενσυναίσθησης και ευαισθητοποίησης μέσω εκπομπών που μιλούν, που περιγράφουν τα ζώα και τη ζωή τους. Ακόμα, μέσω προγραμμάτων θα μπορούσαν να δώσουν κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για το πώς αναγνωρίζει ένα πρόσωπο την κακοποιητική συμπεριφορά σε βάρος ζώου και ποιες είναι οι ενέργειες που μπορεί να πράξει για να την σταματήσει.

Επίσης, η κάλυψη περιπτώσεων ακραίας σκληρότητας μέσω των ΜΜΕ μπορεί να οδηγήσει στην ενίσχυση των Νόμων (Thompson, NA) με την αύξηση των ποινών ούτως ώστε ένα άτομο να σκέφτεται δύο φορές πριν προβεί σε κάποια πράξη σε βάρος του ζώου. Παράλληλα, θα πρέπει ο αστυνομικός συντάκτης να μην προβαίνει σε γενικεύσεις και συμπεράσματα από τα οποία οι πολίτες να εξάγουν λανθασμένα συμπεράσματα (Καρδαρά, 2018).Ακόμη, μπορούν να δημιουργηθούν εκστρατείες στα ΜΜΕ για την ενημέρωση των κατόχων ζώων συντροφιάς σχετικά με τις υποχρεώσεις τους και τα δικαιώματα των ζώων. Με αυτό τον τρόπο θα γνωρίζουν όλοι τι είναι πρόπον να γίνεται για την καλή διαβίωση ενός ζώου.

Συνοψίζοντας, διαπιστώνεται ότι η συνύπαρξη ανθρώπων και ζώων μπορεί να είναι ιδανική ή καταστροφική. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες, πολλά κίνητρα και αιτίες που συντείνουν στο ένα ή το άλλο άκρο. Τα ζώα έχουν ελευθερίες όπως έχουμε και εμείς οι άνθρωποι, όμως πολλές φορές η συμπεριφορά των ανθρώπων σε βάρος των ζώων είναι ολέθρια. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες που μπορούν να οδηγήσουν σε μια τέτοια συμπεριφορά, αλλά με σωστή παρέμβαση μπορούν να λυθούν τα επί μέρους ζητήματα. Άμεση αντιμετώπιση από τις αρμόδιες αρχές, νομοθετικό πλαίσιο, εκπαίδευση μέσω των ΜΜΕ, μπορούν να συμβάλλουν με θετικό πρόσημο σε ένα διαφορετικό αύριο.

Ας μην ξεχνάμε ότι τα παιδιά μας μεγαλώνουν και αντιγράφουν, όχι αυτό που λέμε, αλλά αυτό που τους δείχνουμε. Τη συμπεριφορά μας στο σπίτι, στο δρόμο, στο σχολείο, στην κοινωνία. Εάν ένα παιδί βρίσκεται σε ένα περιβάλλον που συμπεριφέρονται κακοποιητικά στα ζώα είναι πολύ πιθανό να πράξει κάτι ανάλογο. Γι' αυτό και εμείς ως ενήλικοι πρέπει να «οπάσουμε» τον κύκλο της κακοποίησης των ζώων. Άλλωστε, όπως είπε και ο John Thompson, *η κακοποίηση ζώων δεν είναι μόνο ένα έγκλημα εναντίον ενός ζώου αλλά είναι έγκλημα εναντίον της κοινωνίας* (FBI, 2016). Συνεπώς, εάν η κοινωνία καταφέρει και εξαλείψει αυτό το φαινόμενο, το όφελος θα είναι προς όλους!

Βιβλιογραφία:

- Cazaux G. and Beirne P. (2019) Animal Abuse, in McLaughlin E. and Muncie J. The Sage Dictionary of Criminology, 2nd edition, Sage Publications
- Gullone E. (2014), An evaluative review of theories related to animal cruelty. Journal of Animal Ethics, 4, 37-57
- Thompson, C.Y. (NA), Animal Cruelty, in Encyclopedia of Social Deviance. Edited by Forsyth G. and Copes H. Thousand Oaks CA: Sage Publications

Πηγές:

- Δούκας Δ., Βασιλειάδου Μ., Τόντης Δ., Δουζένης Α. (2018), Κακοποίηση των ζώων και ψυχική υγεία, Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής, 35(4), 439-445
- Καρδαρά Α. (2018), Κακοποίηση ζώων: σκιαγράφηση του ψυχολογικού προφίλ των δραστών, [Κακοποίηση ζώων: σκιαγράφηση του ψυχολογικού προφίλ των δραστών – Postmodern](#)
- Κόμμα για τα Ζώα Κύπρου, 11 σημάδια σκληρότητας των ζώων, <https://animalpartycyprus.com/how-to-report-cruelty-to-companion-animals/>

- Ιουλία Τούντα (2011) Κακοποίηση ζώου: το προφίλ των δραστών – τι να κάνετε, ygeiamou.gr | Το site για την καλή Υγεία, την σωστή Διατροφή και την Ευεξία
- Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης και Περιβάλλοντος (2020), Παγκόσμια Μέρα Ζώων – Κανένα ζώο δεν πρέπει να βιώνει παραμέληση, κακοποίηση και βασανισμό, <https://moa.gov.cy/pagosmia-imeria-ton-zoon/>
- Φιλιππάκου Τζ. (2018), Ομιλία του Γ.Γ. Συντονισμού του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη στην ενημερωτική Ημερίδα που διοργάνωσε το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας με θέμα: «Ο ρόλος και η συμβολή της Ελληνικής Αστυνομίας στην προστασία των ζώων», http://www.astynomia.gr/images/stories/2018/files18/20092018-imerida_ggsynt.pdf
- FBI (2016), Tracking Animal Cruelty, FBI Collecting Data on Crimes against Animals, <https://www.fbi.gov/news/stories/-tracking-animal-cruelty>
- Grugan S. T. (2017), The companions we keep: A situation analysis and proposed typology of companion animal cruelty offenses, Routledge Taylor & Francis Group, Deviant Behavior Vol.39, No. 9, 1153-1169a
- The United Nations Convention on Animal Health and Protection, <https://www.uncahp.org/>